

ВІДГУК
офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
ЛИТВИНА Андрія Вікторовича
на дисертаційну роботу Кондратової Марини Володимирівни
«Формування ціннісного ставлення до праці у студентів коледжу
будівництва та архітектури»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Ступінь актуальності обраної теми. На початку ХХІ ст. суттєво зростають вимоги до системи освіти, посилюється увага до проблеми формування компетентностей, розвитку особистісних якостей і ціннісних орієнтацій випускників закладів освіти, зокрема технічних коледжів. Ціннісне ставлення – загальнонаукове поняття, яке має важливе гносеологічне значення для психології та педагогіки, відображає особисту значущість явищ навколишнього світу, речей, сфер різної діяльності, соціуму.

Формування ціннісного ставлення до праці у студентів – складне, системне завдання, яке визначає процес і результат становлення наполегливої, старанної, працьовитої, відданої своїй справі особистості як суб'єкта професійної діяльності за допомогою накопичення ціннісно-сміслового досвіду вирішення навчально-професійних завдань на основі вироблених ціннісних орієнтацій і сформованої професійної позиції. Реалізація цього завдання потребує застосування відповідних методик і технологій, а також одночасного забезпечення низки психолого-педагогічних, організаційно-педагогічних і соціально-педагогічних умов. Зважаючи на це, дослідження Марини Володимирівни Кондратової «Формування ціннісного ставлення до праці у студентів коледжу будівництва та архітектури» є актуальним і своєчасним.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій здобувача дають підстави стверджувати про наукову обґрунтованість і достовірність його результатів.

Грунтовне вивчення джерельної бази (341 найменувань, із них 8 – іноземними мовами), виконане М. В. Кондратовою, дало їй змогу: достатньо переконливо висвітлити теоретичні засади проблеми формування ціннісного ставлення до праці у студентів коледжу; розкрити психолого-педагогічні аспекти досліджуваної проблеми; визначити наукові підходи до змісту категорій «цінності», «праця», понять «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до праці» в контексті підготовки майбутніх фахівців з будівництва та архітектури у коледжі. Системний аналіз наукових джерел є підґрунтям для методичних засад

дослідження; він дав можливість не лише уточнити базові поняття, їх взаємозв'язки і взаємозумовленість, а й сформулювати власне визначення поняття ціннісного ставлення до праці як складного компоненту особистості.

Дисертант достатньо глибоко аргументував доцільність дослідження, чітко сформулювала мету та завдання, визначила новизну, теоретичне та практичне значення. Науковий апарат відповідає вимогам до наукових робіт і є достатнім для розв'язання окреслених завдань.

Одержанню достовірних результатів сприяв комплекс теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження, серед яких найбільш продуктивними були проєктування для визначення сутності та структурного аналізу основних понять, обґрунтування педагогічних умов; моделювання для розроблення експериментальної моделі досліджуваної системи; спостереження, анкетування, опитування, експертне оцінювання, педагогічний експеримент з метою апробації моделі, педагогічних умов і методики тощо.

Наукові положення, модель формування ціннісного ставлення до праці у студентів коледжу будівництва та архітектури, обґрунтовані педагогічні умови, методичні розробки і пропозиції, а також засоби діагностики використовуються в освітньому процесі Немирівського коледжу будівництва, економіки та дизайну Вінницького національного аграрного університету, Вінницького коледжу будівництва і архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури, технологічно-промислового коледжу Вінницького національного аграрного університету, Хмельницького національного університету, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Уманського державного педагогічного університету імені П.Тичини, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В.Винниченка, Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. Здобувач володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, подані табличні та графічні матеріали і зібрані додатки.

Рівень апробації результатів дослідження є належним і підтверджується участю дисертанта в достатній кількості науково-практичних конференцій міжнародного та всеукраїнського рівнів.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій поданої до захисту дисертації забезпечені сучасною дослідницькою методологією (системний, діяльнісний, акмеологічний, синергетичний, особистісно орієнтований, компетентнісний підходи), обґрунтованістю вихідних позицій здобувача, застосуванням комплексу методів, адекватних предмету, меті та поставленим завданням, оптимальною тривалістю експериментально-дослідної

роботи, застосуванням математичної статистики, об'єктивним аналізом та інтерпретацією результатів, а також їх апробацією в освітній практиці.

Дисертант розкрила особливості та конкретизувала сутність формування ціннісного ставлення до праці студентів коледжу будівництва та архітектури; розробила модель і теоретично обґрунтувала необхідні педагогічні умови її впровадження в коледжі. Важливими у практичному плані є розроблене методичне забезпечення реалізації педагогічних умов і засоби діагностики рівня сформованості ціннісного ставлення до праці у студентів. У процесі дослідження було уточнено сутність, структурні компоненти, критерії, показники й рівні сформованості ціннісного ставлення до праці, подальшого розвитку набули форми і методи формування ціннісного ставлення до праці студентів коледжу будівництва та архітектури.

Наголосимо, що рецензована праця сприяє пошуку ефективних шляхів розв'язання складної проблеми – вдосконалення процесу формування ціннісного ставлення та загалом виховання студентів в освітньому процесі коледжів будівництва та архітектури. Це необхідно для модернізації підготовки кваліфікованих фахівців із будівництва та архітектури з урахуванням провідних тенденцій і вимог стейкхолдерів. Результати дослідження важливі для вдосконалення теорії і методика виховання та теорії і методики вищої освіти.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, списку використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків і додатків. Послідовність викладу відповідає логіці розв'язання окреслених завдань.

У вступі автор достатньо аргументував актуальність теми дослідження, чітко сформулював мету, гіпотезу та завдання, а також визначив його новизну, теоретичне та практичне значення.

У першому розділі «Теоретичні засади проблеми формування ціннісного ставлення до праці у студентів коледжу будівництва та архітектури» – з'ясовано феноменологію поняття ціннісного ставлення до праці; проаналізовано сутність ціннісного ставлення як філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної категорії; визначено особливості та шляхи формування ціннісного ставлення до праці в майбутніх фахівців будівництва та архітектури.

Результати ретроспективного аналізу досліджень проблеми ціннісного ставлення до праці засвідчили, що науковці та практики надають суттєвого значення вихованню та розвитку в особистості провідних цінностей, зокрема у вищій школі. Не викликає заперечень висновок дисертанта, що дослідження категорії цінностей характеризуються багатогранністю й виваженістю.

Урахувавши основні функції трудового виховання, М. В. Кондратова цілком слушно стверджує, що система виховних впливів із вироблення у студентів свідомого ставлення до професійної праці як суспільної й особистісної цінності спрямоване на усвідомлення особистістю значущості праці як джерела саморозвитку та самовдосконалення.

У другому розділі «Діагностика сформованості ціннісного ставлення до праці у майбутніх фахівців будівництва та архітектури» – визначено й обґрунтовано компоненти, критерії, показники та рівні сформованості ціннісного ставлення до праці студентів; під час констатувального етапу педагогічного експерименту з'ясовано рівні та стан сформованості ціннісного ставлення до праці в майбутніх фахівців будівництва та архітектури.

На основі аналізу психолого-педагогічної теорії та практики дисертант визначила компоненти досліджуваного феномену – мотивація до праці; готовність до праці; самореалізація у праці; критерії (мотиваційно-ціннісний; рефлексивно-інтелектуальний; практично-діяльнісний) та їх показники. Рівень сформованості ціннісного ставлення до праці у студентів за кожним критерієм визначався за допомогою сукупності методик, переважно психодіагностичних. Комплексний аналіз результатів констатувального експерименту переконливо засвідчив необхідність розроблення заходів щодо формування ціннісного ставлення до праці в майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки.

У третьому розділі «Педагогічні умови й модель формування ціннісного ставлення до праці у майбутніх фахівців будівництва та архітектури, експериментальна перевірка їх ефективності» – розроблено модель та обґрунтовано педагогічні умови формування ціннісного ставлення до праці у студентів коледжу будівництва та архітектури; подано організацію та методику проведення педагогічного експерименту; проаналізовано результати формувального етапу педагогічного експерименту.

Модель формування ціннісного ставлення до праці у студентів коледжу будівництва та архітектури містить: мету; методологічні підходи; принципи виховання; функції; компоненти ціннісного ставлення до праці тощо. У ній відображені використані в роботі закономірності виховання. Модель орієнтована на очікуваний результат і передбачає можливість його перевірки і корекції.

До основних, беззаперечних результатів дослідження відносимо теоретичне обґрунтування трьох педагогічних умов, що відображають провідні ресурси і чинники, які позитивно впливають на взаємодію елементів системи формування ціннісного ставлення до праці у студентів, підтримуючи оптимальну організацію виховного процесу коледжу будівництва та архітектури, оновлення змісту освіти, надання йому професійної спрямованості та

мотиваційного характеру. При цьому М. В. Кондратова пояснює їх реалізацію на практиці. Логічним продовженням розроблених педагогічних умов є запропоновані методичні підходи, що передбачають: застосування різноманітних методів і форм виховання; використання ІКТ; збагачення змісту фахової підготовки ідеями про цінність професії; активізацію професійно-пізнавальної діяльності; оновлення методичного супроводу тощо. Привертає увагу спроба адаптації та використання для формування ціннісного ставлення інтерактивних професійно орієнтованих методик і технологій (зокрема ІТ-архітектури).

Аналізуючи емпіричну частину роботи, відзначимо позитивні моменти: розроблено чіткі критерії та показники сформованості ціннісного ставлення до праці у студентів; переконливо виявляються недоліки у традиційній системі підготовки фахівців; всебічно перевірена гіпотеза дослідження за кожною педагогічною умовою, визначено їх ефективність і доцільність; підтверджена статистична достовірність експериментальних даних за допомогою критерію χ^2 .

Поставлені та виконані дослідником завдання – створення моделі, обґрунтування педагогічних умов, розроблення методики реалізації педагогічних умов та їх експериментальна перевірка – дали змогу розв'язати виявлені суперечності та підтвердити сформульовану гіпотезу.

Основні положення, проміжні та кінцеві результати дисертаційного дослідження М. В. Кондратової відображено в 17 публікаціях упродовж 2018–2019 рр., з яких 16 одноосібні, в тому числі 7 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях, 2 – в іноземних виданнях), 6 публікацій – у збірниках конференцій. У друкованих працях достатньо повно викладено наукові висновки і рекомендації підготовленої дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи теоретичне та практичне значення отриманих дисертантом результатів, висловимо окремі побажання, а також відзначимо дискусійні положення:

1. Не доцільно в підрозд. 1.2. подавати опис літературних джерел (стор. 48-64), який доречно перенести в підрозд. 1.1. Це ж стосується огляду літератури в підрозд. 3.2. (с. 161-163, 184-185).

2. На наш погляд, у підрозд. 3.1 треба вказати, які положення покладені в основу моделювання та пояснити функціонування побудованої моделі. Також вона недостатньо передає особливості галузі будівництва й архітектури.

3. Схвалюючи загалом запропоновані педагогічні умови, відзначимо, що дисертант формулює їх не пояснюючи, що саме вкладає в це поняття і на що спирається в обґрунтуванні. Друга педагогічна умова, що стосується застосування ІКТ, на наше переконання, не розкриває всіх можливостей інформатизації досліджуваного аспекту професійної підготовки.

4. Відмінною рисою роботи є докладний опис методичних заходів. Однак вони подані в розрізі певної педагогічної умови, хоч часто стосуються різних компонентів формування ціннісного ставлення. Це не дозволило авторові вибудувати цілісну структуру авторського методичного комплексу.

5. Висновки загалом відображають зміст виконаного дослідження, однак: у першому висновку поняття ціннісного ставлення визначається як процес (стор.221), хоч у тексті подано більш адекватне визначення «складний синтетичний компонент особистості» (стор.71), а доцільніше назвати його – «цілісним утворенням у структурі особистості»; четвертий висновок не відповідає завданню і побудований як звіт про експеримент.

6. Як дискусійні, виносимо такі застереження:

- компонентами ціннісного ставлення до праці у студентів дисертант вважає: мотивацію до праці; готовність до праці; самореалізацію у праці (с. 100). Однак, «готовність» – це стан особистості, властивість, показник діяльної суті індивіда, інтегральна характеристика, що обіймає інтелектуальні, емоційні та вольові властивості, професійно-моральні переконання, потреби, звички, знання, вміння і навички, здібності. Отже, ціннісне ставлення варто розглядати як компонент готовності до праці, а не навпаки. На наш погляд, його структуру становлять такі компоненти – когнітивний, емоційний і діяльно-практичний;

- критерії сформованості ціннісного ставлення автор визначає як: мотиваційно-ціннісний; рефлексивно-інтелектуальний; практично-діяльсний (с. 100). У науковій літературі цими критеріями є: спрямованість особистості; стійкість соціальної активності; результативність професійної діяльності;

- стосовно сформованості ціннісного ставлення варто зазначити, що крім використаних дослідником високого, середнього та низького рівнів, на практиці, на жаль, ставлення до праці у студентів може бути цілком індиферентним і навіть негативним (тобто доцільно розглядати, як мінімум, п'ять рівнів).

7. Зауваження технічного характеру:

- висновки до першого і третього розділу завеликі (по три сторінки);
- у тексті трапляються незначні стилістичні й орфографічні помилки;
- для кращого сприймання логіки наукового пошуку варто зробити лаконічні узагальнення наприкінці кожного підрозділу;
- недоцільно перевантажувати Додатки ілюстративною інформацією, яка не несе педагогічного змісту (напр. Додаток К).

Проте зауваження не зменшують наукової та практичної цінності, не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Структура та зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові висновки і рекомендації, викладені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації М. В. Кондратової.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату й опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Кондратової Марини Володимирівни «Формування ціннісного ставлення до праці у студентів коледжу будівництва та архітектури» є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Враховуючи обґрунтованість наукових положень, достовірність, якість оформлення та повноту викладу вважаємо, що дисертація відповідає вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), наказу МОН України № 820 від 11.07.2016 р. та іншим інструктивним вимогам МОН України, а її автор Кондратова Марина Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної
психології та педагогіки
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності ДСНС України

Андрій ЛИТВИН

Підпис А. Литвина засвідчую

Учений секретар ЛДУБЖД

17.04.2020 р.

Роман ЛАВРЕЦЬКИЙ